

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

การสอนไวยากรณ์ ภาษาญี่ปุ่น สอนอย่างไรให้ นักเรียนไทยใช้เป็น

สมเกียรติ เชาวกิจฉา • สุณีย์รัตน์ เนียรเจริญสุข

สารบัญ

คำนำ	(7)
บทที่ 1 ไวยากรณ์คืออะไร -ความสำคัญและความจำเป็นของการเรียนไวยากรณ์-	1
บทที่ 2 การสอนไวยากรณ์ภาษาญี่ปุ่นแก่ผู้เรียนชาวไทย	19
บทที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการสอนไวยากรณ์	39
บทที่ 4 การฝึกไวยากรณ์	67
บทที่ 5 การวิจัยเพื่อการเรียนการสอน	91
บรรณานุกรม	115

คำนำ

หนังสือ การสอนไวยากรณ์ภาษาญี่ปุ่น สอนอย่างไรให้นักเรียนไทยใช้เป็น จัดทำขึ้นเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการสอนไวยากรณ์ภาษาญี่ปุ่นโดยแบ่งเนื้อหาเป็น 3 ส่วน (5 บท) ดังต่อไปนี้

บทที่ 1 และบทที่ 2 เป็นการอธิบายภาพรวมเกี่ยวกับความสำคัญของไวยากรณ์ว่าเหตุใดจึงจำเป็นต้องเรียนไวยากรณ์ รวมทั้งภาพรวมเกี่ยวกับการสอนไวยากรณ์ภาษาญี่ปุ่นสำหรับผู้เรียนชาวต่างชาติ โดยเฉพาะผู้เรียนชาวไทยว่ามีหลักคิด รวมทั้งข้อควรระวังอย่างไรบ้าง

บทที่ 3 และบทที่ 4 เป็นการอธิบายเกี่ยวกับวิธีการจัดการเรียนการสอน โดยจะแนะนำวิธีการสอนไวยากรณ์ภาษาต่างประเทศซึ่งนิยมใช้กันทั่วไป รวมทั้งวิธีการฝึกใช้ไวยากรณ์ (practice) และการแก้ไขข้อผิดพลาดของผู้เรียนที่พบในระหว่างการฝึก

และในบทที่ 5 เป็นเรื่องเกี่ยวกับการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนต่อไปในอนาคต โดยจะกล่าวถึงความสำคัญ และขั้นตอนการวิจัย และยกตัวอย่างการวิจัย ฯลฯ

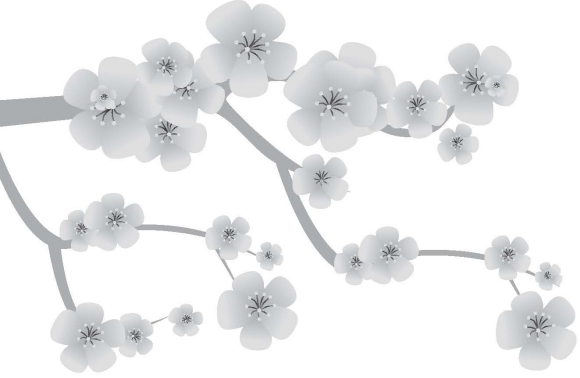
โดยสมเกียรติ เสงี่ยมกิจ เป็นผู้รับผิดชอบเขียนบทที่ 1, บทที่ 2 และบทที่ 5 ส่วนสุณีย์รัตน์ เนียรเจริญสุข รับผิดชอบเขียนบทที่ 3 และบทที่ 4

คณะผู้จัดทำใคร่ขอขอบคุณมูลนิธิ Toshiba International Foundation ซึ่งให้ความช่วยเหลือจัดสรรทุนเพื่อสนับสนุนการเขียนหนังสือเล่มนี้ และขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ ดร.กนกวรรณ เลหาบุรณะกิจ คະຕະกิริ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ภาควิชาภาษาตะวันออก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งกรุณารับเป็นผู้อ่านและให้คำแนะนำอันมีประโยชน์อย่างยิ่ง

คณะผู้จัดทำหวังว่าหนังสือ การสอนไวยากรณ์ภาษาญี่ปุ่น สอนอย่างไรให้นักเรียนไทยใช้เป็น เล่มนี้คงจะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่าน

คณะผู้จัดทำ

15 พฤษภาคม 2557

ไวยากรณ์คืออะไร

-ความสำคัญและความจำเป็น ของการเรียนไวยากรณ์-

ไวยากรณ์คืออะไร?

แค่นี้ย่นคำว่า “ไวยากรณ์” ก็รู้สึก “ยาก” และ “ไม่อยากจะสอน” แล้ว จำเป็นต้องรู้ไวยากรณ์ด้วยหรือ?

ไวยากรณ์ก็คือกฎในการสร้างประโยคเพื่อให้สามารถสื่อความหมายที่ผู้พูดต้องการได้

เมื่อพูดถึงคำว่า “กฎ” ผู้อ่านหลายคนอาจรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ยากและน่าเบื่อหน่าย แต่ในชีวิตประจำวันของพวกเราล้วนต้องพบเจอสิ่งที่เป็นกฎแทบจะตลอดเวลา เช่น หากต้องการเล่นเกมหรือกีฬาใหม่ๆ ที่ไม่เคยเล่นมาก่อนอย่างเบสบอล เราจะต้องศึกษากฎ ซึ่งก็คือวิธีการเล่นก่อน แม้จะไม่ลงไปเล่นเองโดยตรง แต่หากคิดจะดูเบสบอลให้สนุก ก็ย่อมเสี่ยงไม่ได้ที่จะต้องศึกษากฎของการเล่นเบสบอลให้เข้าใจ

ภาษาก็เช่นเดียวกัน ทุกภาษาย่อมมีกฎในการเลือกคำหรือสำนวนเพื่อสื่อความหมาย ยกตัวอย่างเช่น หากเราต้องการพูดว่า “ฉันจะกินข้าว” เป็นภาษาญี่ปุ่น อย่างน้อยเราต้องมีความรู้ในเรื่องต่อไปนี้

1. คำศัพท์ที่หมายถึง “ฉัน” “กิน” และ “ข้าว” คือ 「私」 「食べる」 「ご飯」 ตามลำดับ
2. ประโยค “ฉันจะกินข้าว” แต่ละคำมีความสัมพันธ์กันดังต่อไปนี้

- “ฉัน” เป็นผู้กระทำการ (เป็นผู้ทำการ “กิน”)
- “กิน” เป็นคำกริยา
- “ข้าว” เป็นกรรม (เป็นสิ่งที่ถูก “กิน”)

ผู้พูดต้องมีความรู้ว่า ภาษาญี่ปุ่นแสดงความสัมพันธ์ระหว่างคำนามและภาคแสดง (คำกริยา) ในประโยคโดยใช้สิ่งที่เรียกว่า “คำช่วย” โดยมีการใช้ดังนี้

- คำช่วยที่ใช้เพื่อแสดงว่าคำนามที่อยู่หน้าคำช่วยเป็น “ผู้กระทำการ” คือ が (หากคำนั้นเป็นหัวข้อ (topic) ของประโยค อาจเปลี่ยนเป็น は)
- คำช่วยที่ใช้แสดงว่าคำนามที่อยู่หน้าคำช่วยเป็น “กรรม” (สิ่งที่ได้รับผลจากการกระทำ) คือ を

ดังนั้น จึงต้องแต่งประโยคเป็น 「私が (は) ご飯を 食べる。」

ทั้งนี้ ในแต่ละภาษาอาจมีวิธีการแสดงความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์แตกต่างกันไป เช่น ในกรณีตัวอย่างข้างต้น ภาษาไทยต้องแต่งประโยคเป็น “ฉันจะกินข้าว” กล่าวคือ ใช้วิธีการเรียงลำดับคำ “ผู้กระทำการ+คำกริยา+กรรม”

3. อาจกล่าวได้ว่าสิ่งที่กล่าวไปในข้อ 2. เป็นกฎเกี่ยวกับโครงสร้างหลักของประโยค แต่ในแต่ละประโยคอาจมีการแสดงความหมายอื่นๆ อีก เช่น การแสดงกาล (เหตุการณ์นั้นเกิดแล้ว หรือยังไม่เกิด ที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า tense) การแสดงความหมายว่าสิ่งที่พูดเป็นความจริงของโลก (เป็นสัจธรรม) หรือเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หรือเป็นเพียงการคาดคะเนของผู้พูด รวมทั้งการแสดงความรู้สึกนึกคิดของผู้พูดต่อสารที่สื่อออกไปหรือต่อผู้ฟัง (พูดเพื่อแจ้งให้ผู้ฟังทราบในสิ่งที่ผู้ฟังไม่รู้ หรือเป็นการพูดเพื่อขอคำยืนยันว่าผู้ฟังคิดเหมือนตนหรือไม่ หรือการแสดงความรู้สึกสงสัย การตั้งคำถาม เป็นต้น)

แต่ละภาษาอาจมีวิธีการแสดงความหมายเหล่านี้แตกต่างกัน หรือบางภาษาอาจไม่มีการแสดงความหมายออกมาทางรูปคำให้เห็นได้อย่างชัดเจน เช่น การแสดงว่าเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นไปแล้ว ในภาษาไทยไม่มีการผันคำกริยา (เช่น “พรุ่งนี้ไปกินข้าวกันไหม” “เมื่อวานไปกินข้าวกับเพื่อน”) ตรงกันข้ามกับภาษาญี่ปุ่น หากยังมิได้กระทำกริยานั้น (จะทำในอนาคต) ต้องมีการผันคำกริยาเป็น 食べます แต่หากกริยานั้นเกิดขึ้นแล้วในอดีต ใช้ 食べました นอกจากนี้ ผู้พูดยังต้องมีความรู้

ด้วยว่า 食べる เป็นกริยากลุ่มที่ต้องผันโดยการตัด 食べる เป็น 食べます ไม่ใช่ 食べります ซึ่งเป็นการผันที่ไม่ถูกต้อง

หรือหากเป็นการคาดคะเนของผู้พูด ก็ใช้สำนวน 食べただろう (คงกินแล้ว) หากเป็นการคาดคะเนโดยพิจารณาจากหลักเหตุผล ก็ใช้สำนวน 食べたはずだ (น่าจะกินแล้ว) เป็นต้น

ข้อ 2. และ 3. ที่กล่าวมาข้างต้นคือสิ่งที่เรียกว่าไวยากรณ์ ซึ่งจะเห็นได้ว่าความรู้ทางไวยากรณ์เป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นไม่น้อยกว่าความรู้ด้านคำศัพท์เลย ดังนั้น ในการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่น คงเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องสอนไวยากรณ์ของภาษาญี่ปุ่นด้วย

เอาละ เราคงพอเข้าใจแล้วว่าไวยากรณ์คือกฎในการสร้างคำหรือประโยคเพื่อสื่อความหมายที่ต้องการ แต่ไวยากรณ์เรียนรู้ได้โดยการเรียนรู้ในห้องเรียนเท่านั้นหรือ? คนไทยก็ไม่เห็นเคยเรียนไวยากรณ์ภาษาไทย ยังพูดภาษาไทยได้ คนญี่ปุ่นเองก็ไม่น่าจะเคยเรียนไวยากรณ์ญี่ปุ่นเหมือนกัน แต่ก็ยังพูดภาษาญี่ปุ่นได้ ถ้าหากเราได้พบปะพูดคุยกับคนญี่ปุ่นบ่อยครั้ง จะสามารถเรียนรู้ไวยากรณ์เองได้โดยธรรมชาติหรือเปล่า?

ทำไมต้องสอนไวยากรณ์ในห้องเรียน

ถูกต้อง คนไทยเราพูดภาษาไทยได้ตั้งแต่สอง สามขวบ ส่วนใหญ่ยังไม่เข้าโรงเรียนด้วยซ้ำที่บ้านพ่อแมหรือญาติๆ ก็คงไม่ค่อยมีใครสอนหลักการเรียงประโยค แต่ทำไมเด็กๆ จึงพูดได้

แม้หลังจากเข้าโรงเรียนและมีครูสอนวิชาภาษาไทยให้แล้วก็ตาม แต่เราคงสังเกตเห็นว่าวิชาภาษาไทยที่เราเรียนไม่ใช่การสอนไวยากรณ์ประเภทต้องเรียงคำอย่างไร (เช่น “ฉันกินข้าว” กับ “ข้าวกินฉัน” ต่างกันอย่างไร) หรือเมื่อต้องการขอร้อง ให้ใช้สำนวน “กรุณา+คำกริยา” ฯลฯ เชื่อว่าคงไม่มีคนไทยคนไหนได้เรียนเรื่องเหล่านี้ในวิชาภาษาไทยสมัยประถมเป็นแน่

กรณีของชาวญี่ปุ่นก็มีลักษณะคล้ายคลึงกัน นั่นคือ แทบไม่มีการสอนการใช้คำช่วย は、が、に、で หรือวิธีการใช้สำนวน ～よう、そう、もし い ว่ามีวิธีการใช้และความหมายที่เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร ฯลฯ แต่ชาวญี่ปุ่นก็สามารถใช้ภาษาญี่ปุ่นได้อย่างถูกต้อง (ในระดับหนึ่ง) จึงเป็นที่มาคิดว่าเด็กๆ เรียนรู้ภาษาของตน (เราเรียกภาษาที่เด็กเรียนเป็นภาษาแรกในชีวิต และเป็นภาษาที่คนแวดล้อมในสังคมใช้กันว่า “ภาษาแม่”) กันอย่างไรบ้าง สิ่งนี้เราเรียกว่ากระบวนการเรียนรู้ภาษาแม่

กระบวนการเรียนรู้ภาษาแม่

มนุษย์เราเรียนรู้ภาษาแม่จากภาษาที่ได้ยินรอบตัว ไม่ว่าจะเป็นจากพ่อแม่ พี่ ญาติ คนในสังคม หรือจากสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ ฯลฯ เด็กเรียนรู้ภาษาแม่โดยการรับฟังภาษา พยายามจดจำและเลียนแบบ และที่นำแปลกก็คือ แม้พ่อแม่ส่วนใหญ่ไม่ได้สอนภาษาให้กับลูกโดยตรง ไม่มีการสอนให้ลูกฝึกการผันคำกริยา หรือทำแบบฝึกฝนดังเช่นที่ครูมักสอนนักเรียนในการเรียนการสอนภาษาที่สอง อีกทั้งเมื่อลูกพูดผิด คงมีพ่อแม่ไม่มากนักที่คอยแก้ไขให้เป็นประโยคที่ถูกต้องให้ลูกฟัง แต่เมื่อเด็กมีอายุถึงระดับหนึ่ง เด็กก็จะสามารถใช้ภาษาแม่ได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์

อย่างไรก็ตาม เราคงเคยสังเกตว่า แม้เด็กจะมีความสามารถในการใช้ภาษาแม่ได้ตั้งแต่วัยอายุน้อย แต่ก็ยังไม่สามารถใช้ได้อย่างสมบูรณ์แบบจนไร้ที่ติ ยังอาจมีการใช้ผิดบ้างในบางจุด จึงอาจกล่าวได้ว่าแม้กระทั่งในการเรียนรู้ภาษาแม่ ก็มีข้อจำกัดที่เด็กจะสามารถเรียนรู้ทุกเรื่องได้อย่างถูกต้องในเวลาอันสั้น แต่ต้องอาศัยเวลาในการเสริมสร้างพัฒนาการด้านการใช้ภาษาจนสมบูรณ์

ในที่นี้ขอยกตัวอย่างงานวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการการใช้คำบ่งชี้ コ・ソ・ア (เช่น 「この人」 「その時」 「あの日」) ของเด็กชาวญี่ปุ่น 迫田久美子 (2001a) พบว่า เด็กจะเรียนรู้คำบ่งชี้ コ และ ア ได้ก่อน ส่วน ソ นั้นจะเรียนรู้ได้ช้ากว่า และในช่วงที่อายุน้อย เด็กจะใช้คำบ่งชี้เป็นคำสรรพนามแทนสิ่งที่ปรากฏอยู่จริงในสถานการณ์หนึ่งๆ เช่นตัวอย่างต่อไปนี้

(1) A: (ชี้ไปที่ของเล่นในมือ B) それ、買ったの？

B: ううん、これ、もらったの。

ว่ากันว่าเด็กที่อายุประมาณ 12-14 ปีจึงจะสามารถใช้คำบ่งชี้ที่ใช้ในการอ้างอิงเนื้อความ (มิใช่การใช้เป็นคำสรรพนามแทนคนหรือสิ่งของ) ได้อย่างถูกต้อง เช่นตัวอย่างต่อไปนี้ซึ่งคำว่า それ หมายถึง “การเล่นน้ำในสระว่ายน้ำ”

(2) A: ^{ようちえん}幼稚園のプールで水遊びしたんだよ。

B: それは、よかったね。

การเรียนรู้ภาษาแม่เป็นกระบวนการเรียนรู้ภาษาแบบธรรมชาติ หรือการเรียนรู้จากรอบๆ ตัวโดยการค่อยๆ ซึมซับการใช้ภาษาที่ถูกต้องโดยไม่จำเป็นต้องเรียนรู้ไวยากรณ์โดยตรง แม้บางหัวข้ออาจต้องใช้เวลาในการเรียนรู้ แต่ในที่สุดก็จะสามารถใช้ภาษาแม่ของตนได้อย่างเป็นธรรมชาติและถูกต้องสมบูรณ์

ถ้าเช่นนั้น เพื่อที่จะได้ไม่ต้องเรียนไวยากรณ์อันแสนยากและน่าเบื่อ คนต่างชาติจะเรียนภาษาญี่ปุ่น โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบเดียวกับที่เด็กญี่ปุ่นเรียนภาษาญี่ปุ่นไม่ได้หรือ? แทนที่จะให้ครูมาสอนหรืออธิบายไวยากรณ์ แต่หากเปลี่ยนวิธีมาเป็นการให้ผู้เรียนฟังครูผู้สอนพูดภาษาญี่ปุ่นไปเรื่อยๆ และซึมซับไปเองโดยธรรมชาติจะไม่ดีกว่าหรือ?

กระบวนการเรียนรู้ภาษาที่สองไม่เหมือนการเรียนรู้ภาษาแม่

ก่อนอื่น เรามาลองมาพิจารณาเกี่ยวกับการเรียนรู้ภาษาที่สองว่าพวกเราเรียนรู้ภาษาต่างประเทศกันอย่างไรบ้าง

เกี่ยวกับความเหมือนและความต่างของกระบวนการเรียนรู้ภาษาที่สองกับการเรียนรู้ภาษาแม่นั้น มีทั้งนักวิจัยที่เห็นว่ากระบวนการเรียนรู้ทั้งสองแบบน่าจะคล้ายคลึงกัน แต่ก็มีนักวิชาการอีกส่วนหนึ่งที่เห็นว่าน่าจะมีความแตกต่างกัน เนื่องจากในการเรียนรู้ภาษาแม่ ผู้เรียนไม่เคยเรียนภาษาอื่นใดมาก่อน (เช่น เด็กทารก เมื่อเกิดมาก็เริ่มกระบวนการเรียนรู้ภาษาแม่ทันที) แต่ผู้ที่เรียนภาษาที่สองเคยผ่านการเรียนรู้ภาษาแม่มาแล้ว การเคยผ่านประสบการณ์ในรูปแบบต่างๆ ในการเรียนรู้ภาษา รวมทั้งความรู้ภาษาแม่ของผู้เรียนเองน่าจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ภาษาที่สองในทางใดทางหนึ่ง การเรียนรู้ภาษาที่สองจึงน่าจะมีกระบวนการที่แตกต่างไปจากการเรียนรู้ภาษาแม่ ทั้งนี้เคยมีนักวิจัยหลายท่านที่ตั้งสมมติฐานว่าอายุที่เริ่มต้นเรียนรู้ภาษาที่สองมีส่วนสำคัญมากต่อความสำเร็จในการเรียน บางท่านเสนอว่าหากเริ่มเรียนภาษาที่สองในช่วงอายุ 7-8 ขวบ (บางท่านก็เสนอว่าเป็น 10-12 ขวบ) การเรียนรู้จะประสบความสำเร็จมาก แต่หากเกินช่วงเวลานี้ไปแล้ว การเรียนรู้ภาษาที่สองจะค่อนข้างยาก

นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้คำบ่งชี้ 「コ・ソ・ア」 โดยเปรียบเทียบระหว่างเด็กชาวญี่ปุ่นที่เรียนภาษาญี่ปุ่นในฐานะที่เป็นภาษาแม่ กับผู้เรียนชาวต่างชาติที่เรียนภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาที่สอง (迫田久美子 (2001a)) ที่พบว่าในแง่ลำดับของคำที่เรียนรู้ (ผู้เรียนสามารถเรียนรู้คำใดได้ก่อน) และความหมายที่เรียนรู้ มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดระหว่างผู้เรียนทั้งสองกลุ่ม

จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงอาจกล่าวได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ภาษาที่สองและภาษาแม่น่าจะมีความแตกต่างกัน (แม้อาจมีจุดที่คล้ายกันอยู่บ้างก็ตาม) อย่างน้อย ระยะเวลาที่ใช้ในการเรียนรู้ก็มีความแตกต่างกันมาก โดยทั่วไป เด็กญี่ปุ่นจะได้สัมผัสกับภาษาญี่ปุ่นวันละมากกว่าสิบชั่วโมง หากหักเวลานอนออก 10 ชั่วโมง ยังเหลือเวลาที่เด็กญี่ปุ่นตื่นและมีกิจกรรมที่อาจได้พูดฟัง อ่าน หรือเขียนภาษาญี่ปุ่นถึงวันละ 14 ชั่วโมง ในขณะที่ชาวต่างชาติ (ที่อยู่ในประเทศของตน) เรียนภาษาญี่ปุ่นอย่างมากวันละไม่น่าจะเกิน 6 ชั่วโมง มีหน้าซ้ำยังเป็นการเรียนแบบไม่ต่อเนื่อง

นอกจากนี้ ยังอาจมีปัจจัยต่างๆ ที่อาจเป็นอุปสรรคในการเรียนภาษาที่สอง เช่น อิทธิพลของภาษาแม่ ฯลฯ กระบวนการเรียนรู้ภาษาที่สองจึงน่าจะต้องใช้เวลามากกว่า

ถ้าเช่นนั้น หากเราได้ไปใช้ชีวิตในประเทศญี่ปุ่น และเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นจากสังคมรอบๆ ตัว โดยไม่ต้องเข้าห้องเรียน ก็น่าจะเรียนรู้ได้อย่างอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ไม่ต้องเรียนไวยากรณ์ในห้องเรียนก็ได้ใช่ไหม?

การเรียนรู้ภาษาที่สองในสังคมของเจ้าของภาษา

แน่นอน มีความเป็นไปได้สูงที่การได้ไปใช้ชีวิตในประเทศญี่ปุ่นจะทำให้สามารถเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นได้อย่างรวดเร็วกว่า ดังจะยกตัวอย่างงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ประโยครูปถูกกระทำ ซึ่งใช้เพื่อแสดงมุมมอง

ก่อนอื่น ขออธิบายคำว่า “มุมมอง” แต่พอสังเกต รูปถูกกระทำถือเป็นการบรรยายเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากมุมมองของผู้ถูกกระทำ ดังจะเห็นได้จากการที่ผู้ถูกกระทำจะถูกกล่าวขึ้นในฐานะประธานหรือหัวข้อของประโยค เช่น แทนที่จะพูดว่า 「犬は私を噛んだ。」 (สุนัขกัดฉัน) แต่ในภาษาญี่ปุ่น กรณีที่ผู้พูด (ในที่นี้คือ 私) มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องราวหรือเหตุการณ์ ปกตินิยมบรรยายเหตุการณ์จากมุมมองของผู้พูด ดังนั้น กรณีนี้จึงจำเป็นต้องผันคำกริยาเป็นรูปถูกกระทำเป็น 「私は犬に噛まれた。」 (ฉันถูกสุนัขกัด)

田中真理 (1996) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ประโยครูปถูกกระทำซึ่งใช้เพื่อแสดงมุมมองโดยทำการสำรวจกลุ่มนักศึกษาต่างชาติที่เดินทางไปศึกษาภาษาญี่ปุ่นในประเทศญี่ปุ่น แบ่งการเก็บข้อมูลออกเป็น 3 ครั้งคือ ครั้งที่ 1 เมื่อเพิ่งเดินทางมาถึงประเทศญี่ปุ่น ครั้งที่ 2 หลังจากศึกษาในประเทศญี่ปุ่นเป็นเวลา 6 สัปดาห์ และครั้งที่ 3 เก็บข้อมูลจากผู้เรียนส่วนหนึ่งที่ยังอยู่ศึกษาต่อที่ประเทศญี่ปุ่น

โดยทั่วไป ในการแต่งประโยคความซ้อนหรือประโยคความรวม ชาวญี่ปุ่นนิยมปรับให้ประธานในประโยคย่อยแต่ละประโยคมีความสอดคล้องกัน (เป็นบุคคลคนเดียวกัน) เพื่อความเข้าใจง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กรณีที่เนื้อความในประโยคนั้นมีความเกี่ยวข้องกับผู้พูด โดยทั่วไปต้องยกผู้พูดขึ้นเป็นประธานของประโยค แต่ผลการวิจัยกลับพบว่า เมื่อผู้รับการทดสอบเดินทางถึงประเทศญี่ปุ่นใหม่ๆ มักยังมีปัญหาในการใช้มุมมองที่สอดคล้องกันในประโยคความรวมดังกล่าว แม้กระทั่งผู้เรียนที่มีความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นในระดับดีก็ยังสามารถแต่งประโยคดังกล่าวได้อย่างน้อย 50 เท่านั้น กล่าวคือ ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นในระยะเริ่มต้นมีแนวโน้มจะแต่งประโยคดังกล่าวต่อไป

(3) ①ぼくは先生に「宿題をわすれました。すみません。」といっ
て②先生がおこって③私に「きょうしつのそとにいきなさい」と
いって④私はいちにちじゅうきょうしつのそとになった。

จะเห็นว่าผู้เรียนแต่งประโยคโดยประธานของประโยคย่อยในแต่ละประโยคเป็นคนละบุคคลกัน โดยในประโยคที่ ① และ ④ ประธานคือ「ぼく」「私」 ในขณะที่ประโยคที่ ② และ ③ ประธานคือ「先生」 ซึ่งหากพิจารณาเฉพาะประโยคย่อยทีละประโยค ตัวอย่างข้างต้นอาจดูเหมือนไม่ผิดไวยากรณ์ แต่เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมแล้ว ถือว่าเป็นประโยคที่ไม่เป็นธรรมชาติ

แต่อย่างไรก็ตาม ผลจากการวิจัยยังพบอีกว่า หลังจากผู้เรียนได้ศึกษาที่ประเทศญี่ปุ่น 6 สัปดาห์ จึงเริ่มมีการแต่งประโยคความรวมซึ่งมีการปรับมุมมองของประโยคให้ผู้พูดเป็นประธานของประโยค โดยผันคำกริยาในประโยคย่อย (ประโยคที่ ①) ให้เป็นรูปอุกกระทำ

(4) ①一郎に旅行にさそわれたけど、②あのやつくらいだから、行く気持ちが
がぜんぜんなくて、お金もひまもないと答えた。

かんせつうけみ

สำนวนอุกกระทำแบบอ้อม 間接受身 (เช่น「私はさいふを取られた。」ฉันถูกขโมยกระเป๋า) ก็เป็นสำนวนที่ผู้เรียนมักมีปัญหาเช่นเดียวกันเนื่องจากในภาษาญี่ปุ่นนิยมบรรยายเหตุการณ์จากมุมมองของผู้พูด (ในที่นี้คือ 私は...) แม้ผู้พูดจะเป็นผู้ได้รับผลจากการกระทำโดยอ้อมก็ตาม (สิ่งที่ถูกกระทำโดยตรงคือ さいふ) แต่ผู้เรียนชาวต่างชาติมักไม่เข้าใจกฎการใช้ดังกล่าว จึงมักแต่งประโยคเป็น「私のさいふは取られた。」(กระเป๋าของฉันถูกขโมย)

จากการสำรวจในงานวิจัยเรื่องเดียวกันนี้พบว่า เมื่อผู้รับการทดสอบเพิ่งเดินทางถึงญี่ปุ่น ยังไม่สามารถใช้สำนวนอุกกระทำแบบอ้อมได้อย่างถูกต้องเหมาะสม แต่จะมีความสามารถเพิ่มขึ้นในการทดสอบครั้งที่ 2 หลังจากศึกษาในญี่ปุ่น 6 สัปดาห์ และในการทดสอบครั้งที่ 3 กลุ่มที่อยู่ศึกษาต่อในประเทศญี่ปุ่นมีพัฒนาการที่ดีขึ้น แต่กลุ่มที่กลับไปยังประเทศของตน การเรียนรู้สำนวนนี้ไม่ได้พัฒนาขึ้น

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า สภาพแวดล้อมในการเรียน (การได้ใช้ชีวิตอยู่ในสังคมของเจ้าของภาษา) มีความสำคัญต่อการเรียนรู้สำนวนอุกกระทำที่ใช้เพื่อแสดงมุมมองเหล่านี้มาก

นักวิชาการส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่า การได้มีโอกาสเรียนรู้ภาษาที่สองในประเทศที่ใช้ภาษานั้นเป็นภาษาแม่น่าจะมีประสิทธิภาพสูงมากในการเรียนภาษาที่สอง แต่อย่างไรก็ตาม การเรียนใน

ประเทศที่มีได้ใช้ภาษาที่สองเป็นภาษาแม่ (เช่น เรียนภาษาญี่ปุ่นในเมืองไทย) ก็มีใช้ว่ามีแต่ข้อเสียเสมอไป

ข้อดีของการเรียนรู้ภาษาที่สองในห้องเรียน

แม้การเรียนภาษาญี่ปุ่นในห้องเรียนในประเทศไทย ผู้กำหนดหลักสูตรที่จะเรียน (ผู้ตัดสินใจว่าเนื้อหาที่เรียนควรประกอบด้วยเรื่องอะไรบ้าง) มักเป็นครูผู้สอน มิใช่ผู้เรียน แต่ผู้สอนส่วนใหญ่ก็มักกำหนดโดยพิจารณาถึงความจำเป็นของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับระดับความรู้และวัตถุประสงค์ของผู้เรียน รวมทั้งเลือกสอนภาษาที่ถูกต้องตามแบบแผนที่ควรจะเป็น (จึงมีการสอนภาษาที่ไม่เป็นทางการ (เช่น คำแสลง) ค่อนข้างน้อย หรือการใช้ภาษาที่แม้จะมีการใช้จริงในคนญี่ปุ่นบางกลุ่ม แต่หากไม่เป็นที่ยอมรับทั่วไปว่าถูกต้องตามแบบแผน ก็ไม่ค่อยมีการสอนมากนัก)

นอกจากนี้ การเรียนในห้องเรียนมีข้อดีคือ มีการอธิบายวิธีการใช้อย่างถูกต้อง (ในระดับหนึ่ง) ซึ่งผ่านการกลั่นกรองโดยคิด วิเคราะห์ และสรุปออกมาเป็นกฎเพื่อนำไปใช้สอนชาวต่างชาติให้สามารถเรียนรู้ภาษานั้นๆ ได้อย่างถูกต้อง (หากผู้เรียนเรียนภาษาญี่ปุ่นจากสิ่งแวดล้อมด้วยตัวเอง บางครั้งอาจเกิดความเข้าใจผิดหรือต้องใช้เวลาอย่างมากในการทำความเข้าใจ อาจเปรียบได้กับการเล่นกีฬาที่ไม่เคยเล่นมาก่อน เช่น เบสบอล หากเราลงไปเล่นเลยโดยไม่รู้จักกฎ เล่นไปนานๆ อาจเล่นเป็นก็จริง แต่อาจต้องใช้เวลาในการเรียนรู้ (ลองผิดลองถูก) นาน แต่หากเราได้มีการเรียนรู้กฎหรือวิธีการเล่นให้เข้าใจก่อนแล้วจึงลงไปเล่น อาจทำให้เล่นเป็นได้เร็วกว่า หรือการหัดว่ายน้ำของผู้ใหญ่ หากลงไปหัดด้วยเองโดยไม่เคยรู้วิธีการว่ายน้ำมาก่อน อาจใช้เวลาบ่นปึกว่าจะว่ายน้ำเป็น แต่หากมีครูสอนให้รู้หลักการเตะเท้า วาดมือ ก็น่าจะช่วยย่นระยะเวลาให้สามารถว่ายน้ำเป็นได้เร็วขึ้น) นอกจากนี้ ผู้สอนที่มีความรู้และประสบการณ์มากมักจะคาดคะเนได้ว่าผู้เรียนชาวไทยจะไม่เข้าใจหรือใช้ผิดในจุดใดบ้าง จึงสามารถสอนโดยเน้นย้ำและออกแบบการสอนหรือแบบฝึกหัดเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้เรียนใช้ผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุป สำหรับผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวต่างชาติแล้ว แน่นอนว่าหากได้มีโอกาสเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นในประเทศญี่ปุ่นหรือสังคมที่แวดล้อมไปด้วยภาษาญี่ปุ่นตลอดเวลา ก็อาจซึมซับและเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นโดยธรรมชาติได้ (แม้อาจต้องใช้เวลามากหรือมีประสิทธิภาพไม่เทียบเท่ากับเด็กญี่ปุ่นที่เรียนภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาแม่ก็ตาม) แต่หากไม่มีโอกาสเช่นนั้น การที่ผู้เรียนไม่ค่อยได้มีโอกาสได้สัมผัส (ฟัง พูด อ่าน เขียน) ภาษาญี่ปุ่น ย่อมเป็นการยากมากที่จะเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นโดยธรรมชาติ ดังนั้น การเรียนรู้ในห้องเรียนจึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งจำเป็นอันหลีกเลี่ยงไม่ได้ และการเรียนจากผู้สอนที่มีความสามารถน่าจะเป็นทางลัดที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากกว่าการซึมซับการใช้ภาษาญี่ปุ่นโดยธรรมชาติด้วยตัวเอง

ภาษาระหว่างกลาง

ได้กล่าวไปแล้วว่า เด็กที่เรียนรู้ภาษาแม่ของตนนั้น ในช่วงระยะแรกอาจยังไม่สามารถใช้ภาษาแม่ได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์ทั้งหมด แต่จะค่อยๆ มีพัฒนาการดีขึ้นเรื่อยๆ จนสามารถใช้ภาษาได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์ กรณีของผู้เรียนภาษาต่างประเทศก็เช่นเดียวกัน ตอนแรกเริ่มที่เรียนอาจยังมีการใช้ผิดอยู่บ้างในบางจุด เราเรียกภาษาของผู้เรียนภาษาต่างประเทศนี้ว่า ภาษาระหว่างกลาง

ちゅうかんげんご
(中間言語 หรือ interlanguage ซึ่งตั้งชื่อโดย Selinker (1972)) ซึ่งหมายถึงการที่มีความสามารถในการเรียนรู้ภาษาได้ในระดับหนึ่งแต่ยังไม่สมบูรณ์แบบเหมือนดังเจ้าของภาษา

ยกตัวอย่างเช่น ประโยค 「朝ごはんは食べるじやない」 อาจเรียกได้ว่าเป็น “ภาษาระหว่างกลาง” โดยเกิดจากการที่ผู้เรียนเคยเรียนว่ารูปปฏิเสธของ だ คือ じやない (เช่น 「これは本だ」 ผันเป็น 「これは本じやない」) ต่อมา เมื่อได้เรียนเรื่องคำกริยา จึงสร้างกฎการผันคำกริยาขึ้นเองโดยอนุมานจากกฎที่เคยเรียนมาแล้วว่า คำกริยาก็น่าจะผันเป็นรูปปฏิเสธโดยการเติม じやない หลังคำกริยาได้เช่นเดียวกัน จึงสร้างประโยค 「朝ごはんは食べるじやない」 ขึ้น

สรุปก็คือ ภาษาระหว่างกลางคือภาษาที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ภาษาที่สองและมีความรู้ในระดับหนึ่ง แต่ยังไม่ถูกต้องสมบูรณ์แบบเช่นเดียวกับเจ้าของภาษา ซึ่งนักวิชาการเชื่อกันว่าจะมีการพัฒนาไปเรื่อยๆ ตามระดับความสามารถของผู้เรียนคนนั้นๆ ส่วนสาเหตุที่ภาษายังไม่ถูกต้องสมบูรณ์ ก็อาจเนื่องจากภาษาที่เรียนรู้มีลักษณะเฉพาะตัวที่ยากสำหรับการเรียนรู้เป็นพิเศษ หรืออาจเกิดจากอิทธิพลของภาษาแม่ก็เป็นได้ โดยนักวิชาการเห็นว่าภาษาระหว่างกลางนี้เป็นขั้นตอนหนึ่งในการเรียนรู้ภาษาที่สอง มิใช่เกิดจากผู้เรียนด้อยประสิทธิภาพหรือไม่มีความสามารถในการเรียนแต่อย่างใด

ขอยกตัวอย่างงานวิจัยภาษาระหว่างกลางที่ศึกษาเกี่ยวกับคำบ่งชี้ 「コ・ソ・ア」 ของ 迫田 (2001b) ซึ่งพบว่าผู้เรียนมีการใช้คำบ่งชี้ 「コ・ソ・ア」 แตกต่างกันตามระดับความรู้ภาษาญี่ปุ่นที่มี กล่าวคือ ผู้เรียนขั้นต้นจะมีการใช้คำบ่งชี้ 「コ・ソ・ア」 น้อยมาก จนเมื่อมีความรู้ในระดับขั้นกลางและสูงจึงมีการใช้เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งมีแนวโน้มว่าผู้เรียนบางส่วนนิยมเลือกใช้คำบ่งชี้ ソ เมื่อคำนามที่ตามหลังเป็นคำนามที่มีใคร่คนหรือวัตถุ สิ่งของที่เป็นรูปธรรม เช่น 「そんなこと・歴史」 (เรื่อง, ความรู้สึกเช่นนั้น) และผู้เรียนนิยมใช้คำบ่งชี้ ア เมื่อคำนามที่ตามหลังเป็นคำนามที่มีความหมายถึงคนหรือวัตถุ สิ่งของที่จับต้องได้ เป็นรูปธรรม เช่น 「あの人・先生」 (คน, ครูคนนั้น) เป็นต้น

การสอนไวยากรณ์ภาษาญี่ปุ่น สอนอย่างไรให้นักเรียนไทยใช้เป็น

หนังสือเล่มนี้อธิบายเกี่ยวกับการสอนไวยากรณ์ภาษาญี่ปุ่นโดยแบ่งเนื้อหาเป็น 3 ส่วน (5 บท) ดังต่อไปนี้

บทที่ 1 และบทที่ 2 เป็นการอธิบายภาพรวมเกี่ยวกับความสำคัญของไวยากรณ์ว่าเหตุใดจึงจำเป็นต้องเรียนไวยากรณ์ รวมทั้งภาพรวมเกี่ยวกับการสอนไวยากรณ์ภาษาญี่ปุ่นสำหรับผู้เรียนชาวต่างชาติ โดยเฉพาะผู้เรียนชาวไทยว่ามีหลักคิด รวมทั้งข้อควรระวังอย่างไรบ้าง

บทที่ 3 และบทที่ 4 เป็นการอธิบายเกี่ยวกับวิธีการจัดการเรียนการสอน โดยได้แนะนำวิธีการสอนไวยากรณ์ภาษาต่างประเทศซึ่งเป็นที่นิยมทั่วไป วิธีการฝึกใช้ไวยากรณ์ รวมทั้งการแก้ไขข้อผิดพลาดของผู้เรียนที่พบในระหว่างการฝึก

ส่วนบทที่ 5 อธิบายเกี่ยวกับการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนต่อไปในอนาคต โดยจะกล่าวถึงความสำคัญ ขั้นตอนการวิจัย และยกตัวอย่างการวิจัย เป็นต้น

ดร.สมเกียรติ เขวงกิจวัณิช

รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาญี่ปุ่น คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ดร.สุณีย์รัตน์ เนียรเจริญสุข

รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาญี่ปุ่น คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

